

## “Wileński” Konstanty Ildefons Gałczyński

### I. Wileńskie fakty biograficzno-artystyczne

Jak się te lata mylą  
Jak się te lata mylą  
Ej, biegną jak konie kare  
I znów idę z tobą nad Wilią  
Zieleniejącym bulwarem  
[...]<sup>1</sup>  
Rzęsy najdłuższe ze wszystkich  
Oczy mędrze od Minerw –  
A zachód jak witraż burgundzki  
Roztłukł się już nad Wilnem.

Tak w wierszu *Jak się te lata mylą* z 1939 roku swój pobyt w Wilnie i na Kresach Północno-Wschodnich wspomina autor *Zaczarowanej drożki*.

Fenomen owego wyjątkowego obszaru i symbolizującego go miasta polegał na tym, że jego urokowi i unikatowości uległ poeta, który podobnie jak Stanisław Lorentz<sup>2</sup> i Jeremi Przybora<sup>3</sup> mieszkał tu kilka lat, w jednym z najszcześniejszych okresów swojego życia. Wilno i Kresy Północno-Wschodnie urzekły człowieka renesansowego o dużej samowiedzy artystycznej<sup>4</sup>; postać najbardziej nierówną, sprzeczną i oryginalną jaką zna nasza literatura; narratora rozmiłowanego w tradycji; liryka kameralnego i masowego zarazem, który z zamięłowaniem penetrował biblioteki i przemierzał szosy, z umiejętnością i wyczuciem łączył elementy tandety, jarmarcznych światełek z kultem wielkiej sztuki przeszłości<sup>5</sup>; twórcę swobodnie operującego różnymi konwencjami, przechodzącego od liryki prostych wzruszeń i nastrojów, poprzez rodzajowy realizm do baśniowej fantastyki<sup>6</sup>; kreatora poezji “prostych dziwów” i “wielkiego uspokojenia”<sup>7</sup>.

---

<sup>1</sup> Skrócenie tekstu dokonane przez autorkę artykułu. Fragmenty utworów zawarte w niniejszej publikacji pochodzą z I tomu *Dzieł wybranych* Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego opracowanych przez Kireę Gałczyńską, wydanych w Warszawie 2002 roku.

<sup>2</sup> Por. S. Lorentz, *Album wileńskie*. Warszawa 1986.

<sup>3</sup> Por. J. Przybora, *Przymknięte oko opaczności Memuarów*, cz. I. Tenten 1992.

<sup>4</sup> Por. E. Rudnicka-Fira, *Antroponimia Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego*. W: *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie*, z. 192, *Prace Językoznawcze IX*. Kraków 1997, s. 227.

<sup>5</sup> Por. A. Sandauer, *Poeta świętej powszedniości. Rzecz o Konstantym Gałczyńskim*. W: *Poeci czterech pokoleń*. Kraków 1955, s. 181-198.

<sup>6</sup> Por. M. Wyka, *Konstanty Ildefons Gałczyński*. W: *Literatura polska, przewodnik encyklopedyczny*, t. I. Pod red. J. Krzyżanowskiego, Cz. Hernasa. Warszawa 1984, s. 284-285.

<sup>7</sup> Por. E. Nyrkowska, *Konstanty Ildefons Gałczyński*. Warszawa 1982, s. 122.

Północnokresowe lata K. I. Gałczyńskiego przypadły w najlepszym okresie literackiego Wilna, w środku lat 30, w czasach kiedy było tam kilku rzeczywistych pisarzy już znanych, albo dopiero pracujących na swoją pozycję<sup>8</sup>.

W 1933 roku w dodatku literackim wileńskiego “Słowa” redagowanego przez Stanisława Mackiewicza ukazała się *Modlitwa do Anioła Stróża* – wiersz będący zapowiedzią wileńskiej wędrówki Gałczyńskiego, utwór który poeta lubił najbardziej<sup>9</sup>.

W styczniu 1934 roku<sup>10</sup> K. I. Gałczyński przyjeżdża do Wilna i tu znajduje przychylną atmosferę. W tym czasie powstaje *Ludowa zabawa* wydana nakładem “Apteki Troilusa i S-ki”, poemat wyrastający z klimatu warszawskiego, zawierający jednak wiele wileńskich aluzji.

W styczniu 1935 roku<sup>11</sup> autor *Niobe* rozpoczyna współpracę z Hanką Ordonówną, dla której tworzy między innymi *Buty szewca Szymona* oraz teksty piosenek do melodii francuskich i angielskich, wypełniające program estradowy artystki. Z utworów tych ocalała jedynie *Szafirowa romanca*.

Za namową Stanisława Piaseckiego podejmuje współpracę z dynamicznym tygodnikiem literackim “Prosto z mostu”.

W kwietniu 1936 roku w Wilnie przychodzi na świat ukochana córka poety – Kira. Autor *Balu u Salomona* zaczyna pisać do “Szpilek”, w których pierwszym drukowanym wierszem są *Piosenki naczelnika wydziału grobownictwa*<sup>12</sup>.

Okres wileński w twórczym życiu Gałczyńskiego to współpraca z wileńskim radiem prowadzonym przez Witolda Hulewicza. Tu razem z Teodorem Bujnickim przedstawia cotygodniową audycję satyryczną, “Kukułka wileńska”. Tu przygotowuje rozmaite sprawozdania i relacje. Tu prezentuje cotygodniowy felieton “Kwadrans dla ponurych”. Dla wileńskiego radia powstają zrealizowane w nim słuchowiska *Ostatnia kradzież Giocondy*, *Przed odejściem pociągu* oraz *Cudotwórca z Mejszagoły* – przedstawienie radiowe wyreżyserowane przez Tadeusza Byrskiego, utwór zainspirowany spotkaniem z cudotwórcą – hipnotyzerem, o którym opowiadano u Bujnickich we dworze w Antropruciu.

Gałczyński bierze udział w cotygodniowym programie artystycznym klubu “Smorgonia” wymyślonym i finansowanym przez wileńskie radio, odbywającym się u Czerwonego,

<sup>8</sup> Por. A. Zawada, *Dwudziestolecie literackie*. Wrocław 1995, s. 114.

<sup>9</sup> K. Gałczyńska, *Gałczyński*. Wrocław 1998, s. 72.

<sup>10</sup> Por. A. Głogowska, *Konstanty Ildefons Gałczyński. Do zakochanych*. Toruń 1993; A. Kulawik, *Konstanty Ildefons Gałczyński*. Kraków 1977; *Wilno*. W: *Literatura polska, przewodnik encyklopedyczny*, t. II. Pod red. J. Krzyżanowskiego, Cz. Hernasa. Warszawa 1984, s. 601.

<sup>11</sup> Por. M. Głogowska, *Konstanty Ildefons ...*, dz. cyt., s. 171; K. Gałczyńska, *Gałczyński*, dz. cyt., s. 79.

Pocztowego lub Zielonego Sztrala (Sztralla), u Rudnickiego – w popularnym wileńskich kawiarniach.

Natalia i Konstanty Gałczyńscy uczestniczą również w spotkaniach i wieczorach literackich – “Środach Literackich” organizowanych w “celi Konrada” przy klasztorze Bazylianów, w położonym tuż obok, na Ostrobramskiej, klubie Związku Literatów, gdzie spotykali się razem żagaryści, przedstawiciele “Pionów” i niezrzeszeni<sup>13</sup>.

W czasach wileńskich powstaje wiele liryków i wierszy satyrycznych drukowanych w miejscowej prasie. Poeta współpracuje także z wileńskim kwartalnikiem “Środy Literackie” redagowanym przez Tadeusza Łopatelewskiego.

Pomimo nielicznych wileńskich klęsk<sup>14</sup> K. I. Gałczyński szybko zaaklimatyzował się i zadomowił w zacisznym, kojącym, dobrym mieście nad Wilią i Wilenką, w domu na Młynowej. Kreatywność, pogoda ducha, inwencja, fantazja, otwartość oraz skromny sposób bycia sprawiają, że władze Wilna niespełna pół roku po przyjeździe poety do północnokresowej stolicy wyróżniają go Stypendium Funduszu Kultury.

## II. Wileńskie i północnokresowe fakty językowe

Językowy obraz Wilna i Wileńszczyzny lat 1934-1936 zachowany w twórczości K. I. Gałczyńskiego jest zbiorem licznych elementów onomastycznych jakże silnie osadzonych w północnokresowych realiach przestrzenno-kulturowych oraz zbiorem apelatywów potwierdzających unikatowość obszaru wyjątkowego i niepowtarzalnego pod każdym względem.

Wśród onomastycznych świadectw istotną rolę odgrywają:

1. toponim *Wilno* – językowy symbol miasta o czarownej mocy, miasta stanowiącego znakomite podglebie twórczych poszukiwań i dokonań poety; miasta na poły patetycznego, ale i groteskowego zarazem, miasta pełnego zaściankowych anachronizmów i romantyki<sup>15</sup>:

W tym *Wilnie* będziesz różą  
W tym *Wilnie* matką za młodu.  
(Szczęście w *Wilnie* 1943)

Tuż w szachy grają dwa biedne diabły –  
Śnieg, śnieg po *Wilnie* hula.  
(Piosenka 1934)

<sup>12</sup> M. Głogowska, *Konstanty Ildelfons ...*, dz. cyt., s. 171;

<sup>13</sup> Por. K. Gałczyńska, *Gałczyński*, dz. cyt., s. 73-74, 47; S. Lorentz, *Album ...* dz. cyt., s. 78.

<sup>14</sup> “Teatr na Pohulance także odrzucił jego “Muzeum Williama”” – K. Gałczyńska, *Gałczyński*, dz. cyt., s. 74; Patrz: *Depresja wileńska 1934, Ciężki wieczór 1935*.

<sup>15</sup> *Wilno. W: Literatura ...*, dz. cyt., s. 601.

Jest tajemnicze *Wilno*, pomarańczowo-zielone,  
 Zwłaszcza wieczorem [...]  
 Drzemią budowle baroku, a w nich jak w szafach przeznaczonych  
 Świeczniki zdradliwych kształtów, ballady, zmarłe perfumy [...]  
 (Elegie wileńskie 1935)

*Wilno*, ulica Niemiecka  
 Zdradziecka i zbójcka [...]  
 (*Wilno*, ulica Niemiecka 1935)

A chcesz, to ci na okarynie zagwizdzę  
 O naszym wielkim bólu w małym *Wilnie*.  
 (Ciężki wieczór 1935)

2. architektonimy – nazwy własne obiektów architektonicznych wyróżniających wileńskie realia:

a) nazwy własne mostów:

I mosty są: *Zwierzyniecki*, *Zielony*  
 (Elegie wileńskie, 1935)

b) eliptyczny architektonim *Bazylika* ← *Bazylika Wileńska*:

Przed *Bazyliką* tłum.  
 (Elegie wileńskie, 1935)

c) eliptyczny chrematonim – nazwa własna restauracji *Sztral* ← *Czerwony Sztral*,  
*Pocztowy Sztral*, *Zielony Sztral*:

U *Sztrala* (vis-a-vis Poczty) schodzą się profesores [...]  
 (Elegie wileńskie, 1935)

3) urbonimy (urbanonimy) – nazwy ulic:

We mgle po *Mickiewicza* chodzę w czarnym kościurnie.  
 (Depresja wileńska 1934)

Na *Ostrobramskiej 9* piekli się Klub Dyskutantów  
 (Elegie wileńskie 1935)

Powrózę: orzeł, reszka –  
 jest reszka, to na *Wielką*,  
 bo wiem: przy *Wielkiej* mieszka ...  
 (Wileńskie imbroglio 1936)

4) hydronim *Wilejka/Wilenka*:

Stał sobie skromnie nad *Wilejką* [...]  
 (Wesoły most 1934)

Tak modłę się, błędny anioł,  
 gdy niczym Pascal stoję nad otchłanią  
 zapatrzony z mostu na *Wilenkę*.  
 (Modlitwa polskiego poety 1934)

I mostki nad *Wilenką*  
 z balustradami w trytony.

(Elegie wileńskie 1935)

Płynie *Wilenka* – rzeczka  
księżyc w rzeczce jak świeczka.  
(Wileńskie imbroglio 1936)

5) antroponimy – nazwy stanowiące istotny składnik świata przedstawionego w poezji Gałczyńskiego; autentyczne imiona i nazwiska oznaczające rzeczywiste osoby, świadczące o dużej wiedzy i wszechstronnych zainteresowaniach poety; onimy wyróżniające badaczy literatury, krytyków literackich, publicystów czy dziennikarzy – osoby, z którymi twórca stykał się na co dzień, publikując swe utwory w wileńskiej prasie i w wileńskich periodykach<sup>16</sup>:

*Manfred Kridl* (1882-1957), polski historyk i teoretyk literatury, 1932-39 – profesor uniwersytetu w Wilnie, pionier strukturalizmu w polskiej nauce o literaturze<sup>17</sup>;

*Stanisław Pigoń* (1886-1968), historyk literatury polskiej i edytor; od 1921 profesor Uniwersytetu Wileńskiego (1927-28 rektor), prezes Związku Zawodowego Literatów w Wilnie, sekretarz Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie<sup>18</sup>:

Bo gdy spytałem *Kridla*, co to takiego świerzop,  
*Kridl* odpowiedział – Hm, może taki przyrząd?  
Potem pytałem *Pigonia*  
A *Pigoń* podniósł ramiona.  
(Ofiara świerzopa 1934)

*Henryk Dembiński* (1908-41), działacz polityczny, publicysta; 1928-32 prezes katolickiej organizacji “Odrodzenie” w Wilnie<sup>19</sup>:

U Sztrala (vis-a-vis Poczty) schodzą się profesores:  
*Dembiński* [...], *Manfred Kridl* [...]  
(Elegie wileńskie, 1935)

*Adam Mickiewicz* (1798-1855) poeta polski; 1815-19 studiował na Uniwersytecie Wileńskim, 1817 współzałożyciel Towarzystwa Filomatów; 1819-23 był nauczycielem w szkole powiatowej w Kownie; w wyniku wykrycia stowarzyszeń młodzieżowych wywieziony i skazany 1824 na osiedlenie w głębi Rosji<sup>20</sup> – antroponim zastępowany antroponimami eliptycznymi:

*Pan Adam, Pan Mickiewicz*  
(Wileńskie imbroglio 1935)

Dziękuję, *panie Adamie!!!*

<sup>16</sup> Por. E. Rudnicka-Fira, *Antroponimia* ..., dz. cyt., s. 28-30.

<sup>17</sup> Por. *Nowa encyklopedia powszechna PWN*, Warszawa 1995, t. 3, s. 558-559; S. Lorentz, *Album* ..., dz. cyt., s. 85; J. Starnawski, *Sylwetki wileńskich historyków literatury*, Bydgoszcz 1997, s. 171-189.

<sup>18</sup> Por. *Nowa* ..., dz. cyt., Warszawa 1996, t. 4, s. 876. S. Lorentz, *Album* ..., dz. cyt., s. 75-76; J. Starnawski, *Sylwetki* ..., dz. cyt., s. 107-127.

<sup>19</sup> Por. *Nowa* ..., dz. cyt., Warszawa 1995, t. 2, s. 53. A. Jędrychowska, *Zygziem i po prostu*. Warszawa 1965.

<sup>20</sup> Por. *Nowa* ..., dz. cyt., t. 4, s. 192-193.

(Ofiara świerzopa 1934)

6) antroponimy literackie:

*Domejko* (*Domeyko*) – nazwisko upamiętniające przyjaciela A. Mickiewicza *Ignacego Domejkę* (1802-1889) filomatę i filarete, jednego z bohaterów opowieści Wojskiego w “Panu Tadeuszu” o nadzwyczajnie zakończonym pojedynku sławnych myśliwych i kłopotach wynikających z nadmiernego podobieństwa nazwisk<sup>21</sup>:

Chodził do biura pan *Domeyko*  
Po nim i dzwoniły sanie [...]  
(Wesoły most 1934)

reprezentowane także przez zdrobnienia i spieszczenia wykorzystywane wtórnie (za A. Mickiewiczem)<sup>22</sup>:

*Gerwazeńku* ← *Gerwazy Rębajło* – bohater “Pana Tadeusza” zwany Klucznikiem od pęku kluczy do zamku Horeszków, noszonego u pasa; Scyzorykiem od potężnych rozmiarów i wagi miecza; Półkozicem od uporczywie noszonej liberii ze znakami herbowymi Horeszków lub Mopanku od ulubionego zwrotu grzecznościowego; najwierniejszy z wiernych sługa stolnika Horeszki, nie założył rodziny, wszystkimi uczuciami obdarzając scyzoryk<sup>23</sup>;

*Protazeńku* ← *Protazy Brzechalski* - bohater “Pana Tadeusza”, woźny trybunalski w stanie spoczynku<sup>24</sup>:

Na wileńskiej ulicy – tak-to-tak *Gerwazeńku* ...  
[...]  
Po wileńskiej ulicy – tak-to-tak *Protazeńku* [...]  
[...] i dzwoneczki: dzień-dziń *Gerwazeńku*  
(Szczęście w Wilnie 1934)

7) ideonimy literackie – tytuły dzieł literackich:

Jest w księdze “*Pana Tadeusza*” taki ustęp [...]  
(Ofiara świerzopa 1934)

[...] pachną “*Ballady i Romance*”.  
(Wesoły most 1934)

8) eliptyczne ideonimy *Akademie* ← *Akademia smorgońska*, *Smorgonie* ← *Akademia smorgońska* motywowane żartobliwą nazwą głównego ośrodka tresury niedźwiedzi w Smorgoniach w oszmiańskim powiecie, z którymi obchodzono domy po całej Rzplitej i pokazywano sztuki przy dźwiękach głośnej muzyki<sup>25</sup>:

Są na księżycu *Akademie*, *Smorgonie*

<sup>21</sup> K. Leżeńska, *Kto jest kim w “Panu Tadeuszu”*. Warszawa 1999, s. 26.

<sup>22</sup> Por. E. Rudnicka-Fira, *Antroponimia ...*, dz. cyt., s. 232.

<sup>23</sup> K. Leżeńska, *Kto jest ...*, dz. cyt., s. 68-69.

<sup>24</sup> tamże, s. 31-32.

<sup>25</sup> W. Kopałiński, *Słownik mitów tradycji i symboli*. Warszawa 1985, s. 22.

(Ludowa zabawa 1934)

9) etnonim Żyd; urbonimy (urbanonimy) – nazwy ulic: *Niemiecka, Gaona, Szklana, Mylna, Podwójna*; etnonimy biblijne *Gog* i *Mog* – nazwy narodów zwiedzionych przez szatana, najeźdźców z północy, mających uderzyć na odnowioną Jerozolimę<sup>26</sup>; deonim – imię Boga – *Jahwe* – to onimy wskazujące na wielokulturowość i wieloetniczność Wilna oraz na wileńskie konflikty i etniczne uprzedzenia:

W Wilnie *ulicą Niemiecką*  
nie chodź, chrześcijańskie dziecko.  
[...]  
Na *Niemieckiej* ulicy w Wilnie  
jest więcej rozpaczy niż piasku na pustyni  
“Spal, *Jahwe, Niemiecką* ulicę!  
co pójde sprzedawać? Chmury z księżycem?!”  
(Wilno, ulica Niemiecka 1935)

Żydzi z ulicy *Gaona, ze Szklanej, z Mylnej, z Podwójnej*  
żyją z NAPRAWY LALEK I ZALEWANIA KALOSZY  
okiem czerwonym jak koral szukają znaków na chmurach,  
smażą śledzie i wierzą w nadejście *Goga – Moga*.  
(Elegie wileńskie 1935)

Wśród północnokresowych apelatywów utrwalonych w poezji K. I. Gałczyńskiego znalazły się nazwy desygnatów związane z litewskim krajobrazem, folklorem, kulturą, z którymi zaznajamiał poetę Teodor Bujnicki<sup>27</sup>. Zbiór ten reprezentują rzeczowniki: *filareci* – Zgromadzenie Filaretów, patriotyczny związek młodzieży wileńskiej 1820-23, założony przez filomatów; z gr. *philáretos* ‘miłośnik cnoty’<sup>28</sup>:

[...] a, *filareci*, biedne dzieci.  
(Mira, uważaj 1934)

*ajer* – *Acorus calamus*, tatarak, tatarskie ziele; greckie *aíra*, łacińskie *acorus*, białoruskie, ukraińskie *air, ajer*<sup>29</sup>:

<sup>26</sup> tamże, s. 329.

<sup>27</sup> Por. A. Jędrzychowska, *Zygzakiem ...*, dz. cyt., s. 18.

<sup>28</sup> W. Kopalinski, *Słownik mitów ...*, dz. cyt., s. 282; *Słownik wyrazów obcych. Wydanie nowe*. Warszawa 1996, s. 337.

<sup>29</sup> Patrz: Z. Głogier, *Encyklopedia staropolska ilustrowana*, t. I-IV. Warszawa 1900-1903, przedruk fotooffsetowy. Warszawa 1978; J. Karłowicz, *Słownik gwar polskich*, t. I-IV. Kraków 1900-1911; J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki, *Słownik języka polskiego*, t. I-VIII. Warszawa 1900-1927; O. Kolberg, *Białoruś. Polesie*. W: *Dziela wszystkie*, t. 52, reedycja fotooffsetowa. Wrocław – Poznań 1966; Z. Kurzowa, *Język polski Wileńszczyzny i kresów północno-wschodnich XVI-XX w.* Warszawa – Kraków 1993; M. T. Lizisowa, *Źródła regionalnego słownictwa III Statutu Wielkiego Księstwa Litewskiego*. W: *Studia nad polszczyzną kresową*, t. II. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, Łódź 1983, s. 103-113; A. Brückner, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Warszawa 1985; A. Bańkowski, *Etymologiczny słownik języka polskiego*, t. 1-2. Warszawa 2000-2001; F. Sławski, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, t. 1-5. Kraków 1952-1982; *Słownik gwar polskich*. Pod red. M. Karasia, J. Reichana, S. Urbańczyka, t. I, Wrocław 1979-1982, t. II Wrocław 1989-1991; *Słownik języka Adama Mickiewicza*. Pod red. K. Górskiego i S. Hrabca, t. I-XI. Wrocław – Warszawa – Kraków 1962-1983; *Słownik języka polskiego*. Pod red. W. Doroszewskiego, t. 1-11. Warszawa 1958-1969; *Słownik*

Niech się święci twój przekład “De natura rerum”  
i twoja córa. Czarna morwa z zapachem *ajeru* [...]  
(Do Edwarda Szymańskiego 1935)

*świerzop* – Sinapsis, Barbares vulg., chwast polny, ognicha, chwast bujnie rosnący w zbożu, dzika koniczyna; białoruskie *svirepa*, *svajrépa*, *sverepa*, ukraińskie *svyrípa*<sup>30</sup>;

*gryka* – Fagopyrum esculentum, roślina z rodziny rdestowatych, uprawiana głównie dla kaszy; staroruskie *grbka*, *grečka*, białoruskie i ukraińskie *hréčka*, litewskie *grikai*<sup>31</sup>:

Jest w I Księdze “Pana Tadeusza”  
taki ustęp panie doktorze:  
“Gdzie bursztynowy *świerzop*, *gryka* jak śnieg biała ...”

I właśnie przez ten *świerzop* neurastenia cała  
[...]  
Idzie jesień i zima.  
Ale *świerzopa* ni ma.

Już szepcą naokół panie:  
Cóż się zrobiło z chłopca!  
Dziękuję panie Adamie!!!  
Jestem ofiara *świerzopa*.  
(Ofiara *świerzopa* 1934)

W przytoczonych powyżej fragmentach tekstów specyficzną funkcję pełni przymiotnik *wileński* motywowany toponimem *Wilno*. Jest on nie tylko lokalistyczną przydawką – epitetem. Stanowi też specjalny wyróżnik określanych denotatów uwydatniający ich unikatowość, niepowtarzalność i wyjątkowość: *wileńskie* ulice, *wileński* zmrok, *Wileńskie* imbroglio, *Depresja wileńska*, *Elegie wileńskie*.

### III. Wileński sposób obrazowania K. I. Gałczyńskiego

Cytaty stanowiące prymarny i integralny zarazem element wyeksponowany w niniejszej publikacji, takie jak choćby ten:

A most się zrobił szafirowy,  
z szafirowego srebrny, potem  
szkarłatem okrył się i złotem

---

*języka polskiego*. Pod red. M. Szymczaka, t. 1-3. Warszawa 1988-1989; *Słownik języka polskiego* wypracowany przez A. Zdanowicza, M. Bohusza Szyszkę, J. Filipowicza, W. Tomaszewicza, F. Ciepłińskiego, W. Korotyńskiego, B. Trentowskiego, t. I-VI, Wilno 1861.

<sup>30</sup> tamże oraz A. Dąbrowska, *Język polski*. Wrocław 1998, s. 246; J. Krzyżanowski, *Przypisy*. W. A. Mickiewicz, *Pan Tadeusz*. Warszawa 1995, s. 391; W. Moch, *Potoczne gadanie*. W: Z. Sawaniewska-Mochowa, W. Moch, *Poradnik językowy. Polskie gadanie*. Wrocław 2000, s. 18; H. Pelcowa, *Interferencje leksykalne w gwarach Lubelszczyzny*. Lublin 2001, s. 66; Z. Sawaniewska-Mochowa, *Regionalne (wileńskie) gadanie*. W: Z. Sawaniewska-Mochowa, W. Moch, *Poradnik językowy ...* dz. cyt., s. 150; F. Sławski, *Gdzie bursztynowy świerzop ...*. “Język Polski” LXXVIII 1998, s. 329-336; S. Kania, *Językowy obraz flory w Panu Tadeuszu Adama Mickiewicza*. “Język Polski” dz. cyt., s. 334.

<sup>31</sup> Patrz publikacje wymienione w przypisie<sup>29</sup> oraz. L. Bednarczyk, *Stosunki językowe na ziemiach Wielkiego Księstwa Litewskiego*, Kraków 1999, s. 155; S. Kania, *Językowy obraz ...*, dz. cyt.

i tak już został.

(Wesoły most 1934),

opisy bogate w różne językowe detale (językowe szczegóły sensualne - kolorystyczne, smakowe, zapachowe itd.) pozwalają na ponowne potwierdzenie tezy, że:

Sztuka Gałczyńskiego nasyca zjawiska emocjami i w ten sposób subiektywizuje świat, komponuje po swojemu kształty, barwy, wonie, wprowadza w obraz świata pierwiastek nieustającej niespodzianki, słyszy śpiew i muzykę form, umie wszędzie odnaleźć żart, humor, radość, umie więc świat uczłowieczyć, nasycić znaczeniami, umie przekształcić egzystencję człowieka w świecie w nieprzerwaną feerię doświadczeń uczuciowych i estetycznych<sup>32</sup>.

Użycie przez twórcę *Zaczarowanej drożki* tak wielu toponimów, antroponimów, ideonimów, hydronimu oraz apelatywów jest czymś naturalnym, co uzasadnić można:

1. dobrą znajomością północnokresowych - wileńskich realiów;
2. przyjaźniami i zależnościami interpersonalnymi nawiązanymi w Wilnie;
3. poczuciem wspólnoty z ludźmi związanymi z wileńską sztuką i literaturą;
4. sympatią poety do północnokresowych postaci literackich;
5. emocjonalnym stosunkiem K. I. Gałczyńskiego do tego co wileńskie i północnokresowe.

Autentyczne onimy i apelatywy występują często w funkcji referencjalnej – odsyłają do dawnych lub współczesnych poecie realiów i postaci. Wykorzystują także encyklopedyczną wiedzę czytelnika utworów. W tekście poetyckim zyskują zaś dodatkowe cechy naddane.

W niniejszym artykule poświęconym literacko-kulturowym związkom K. I. Gałczyńskiego z Wilnem i Kresami Północno-Wschodnimi zinterpretowano te onimy, które odnoszą się do prawdziwych wileńskich/północnokresowych osób i prawdziwej wileńskiej /północnokresowej rzeczywistości oraz te apelatywy, które oznaczają i wyróżniają takie same, co poza tekstem literackim desygnaty.

Poeta, czego dowodzą wyekscerpowane cytaty, wprowadził je do tekstu literackiego w różny sposób. Zachował jednak ich pisownię i zgodność z rzeczywistością pozaliteracką. Poprzez umiejętne, mistrzowskie posługiwanie się analizowanymi wileńskimi onimami i apelatywami twórca *Balu u Salomona* oddziałuje na wirtualnego odbiorcę nie tylko poprzez funkcję poznawczą (treściową, informacyjną, referencjalno-identyfikacyjną). Oddziałuje na niego również ekspresyjnie poprzez pola konotacyjne zawierające różne sytuacje, zachowania, modele poetyckie, figury stylistyczne, zapożyczenia tekstowe, kontrasty, zestawienia wzniosłości (sacrum) z powszechnością (profanum).

<sup>32</sup> W. Maciąg, *Zarys dziejów literatury polskiej*. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1972, s. 524-525

Dzięki nim utwory K. I. Gałczyńskiego dotyczące czasów wileńskich charakteryzują się również funkcją emotywną<sup>33</sup>, gdyż cechuje je swoiste uzewnętrznienie się osobowości samego poety.

Dzieła te wyróżnia także wspomniana już funkcja werystyczna<sup>34</sup>, gdyż, również poprzez wileńskie/północnokresowe onimy i apelatywy, można je odnieść do konkretnych osób i desygnatów funkcjonujących w rzeczywistości literackiej i pozaliterackiej.

Konfrontacja tekstów okresu wileńskiego z tekstami powstałymi w kolejnych latach umożliwiła potwierdzenie jeszcze jednej istotnej uwagi:

Jeśli uświadomić sobie prostotę zależność pomiędzy naturą wyobraźni poetyckiej Gałczyńskiego, a jego młodym wiekiem, kiedy łatwo się chłonie to co zobaczone i usłyszane, zrozumieć można znaczenie pobytu w Wilnie dla jego dalszej twórczości<sup>35</sup>.

Znaczenie to ilustrują językowe świadectwa – przewodnie onomastyczno-apelatywne motywy analizowanej i interpretowanej poezji, prymarne nazwy wyeksponowane w powyższych rozważaniach, pozwalające na uzupełnienie luki zaistniałej wśród dookreśleń związanych z międzywojennym literacko-kulturowym Wilnem.

Dwuczłonowe kompozycje: Wilno cerkiewne, Wilno barokowe, Wilno łacińskie, Wilno tatarskie, Wilno żydowskie, Wilno karaimskie, Wilno meczetów, Wilno synagog, Wilno Polaków, Wilno Białorusinów, Wilno Litwinów, Wilno Rosjan, Wilno kościołów, Wilno Sierakowskiego, Wilno Mickiewicza, Wilno Piłsudskiego, Wilno Giedymina, Wilno jarmarków, Wilno – Raj uzupełni z pewnością zestawienie *Wilno Gałczyńskiego* – jakże istotny językowo-kulturowy element nazywający i symbolizujący północnokresowe miasto należące również do poety Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego, humanisty który przeżył w nim wiele twórczych i szczęśliwych chwil.

---

<sup>33</sup> R. Jakobson, *Poetyka w świetle językoznawstwa*. W: *W poszukiwaniu istoty języka*, t. II, Warszawa 1989.

<sup>34</sup> Cz. Kosyl, *Nazwy własne w prozie Jarosława Iwaszkiewicza*. Lublin 1992, s. 94.

<sup>35</sup> K. Gałczyńska, *Gałczyński*, dz. cyt., s. 75.

Imiona i nazwiska pojawiające się w tekście i przypisach

Bańkowski Andrzej  
Bednarczyk Leszek  
Bohusz Szyszka Michał  
Brzechalski Protazy  
Bujnicki Tadeusz  
Byrski Tadeusz  
Ciepieliński Florian  
Dąbrowska Anna  
Dembiński Henryk  
Domejko (Domeyko) Ignacy  
Doroszewski Witold  
Filipowicz January  
Gałczyńska Kira  
Gałczyńska Natalia  
Gałczyński Konstanty Ildefons  
Gloger Zygmint  
Głogowska Anna  
Górski Konrad  
Hernas Czesław  
Horeszko  
Hrabec Stanisław  
Hulewicz Witold  
Jakobson Roman  
Jędrychowska Anna  
Kania Stanisław  
Karaś Mieczysław  
Karłowicz Jan  
Kolberg Oskar  
Kopaliński Władysław  
Korotyński Wincenty  
Kosyl Czesław  
Kridl Manfred  
Kryński Adam Antoni  
Krzyżanowski Julian  
Kulawik Adam  
Kurzowa Zofia  
Leżeńska Katarzyna  
Lizisowa Maria Teresa  
Lorentz Stanisław  
Łopatewski Tadeusz  
Maciąg Włodzimierz  
Mackiewicz Stanisław  
Mickiewicz Adam  
Moch Włodzimierz  
Niedźwiedzki Władysław  
Nyrkowska Ewa  
Ordonówna Hanka  
Pelcowa Halina  
Piasecki Stanisław  
Pigoń Stanisław  
Piłsudski Józef  
Przybora Jeremi

Reichan Jerzy  
Rębajło Gerwazy  
Rudnicka-Fira Elżbieta  
Rudnicki Mikołaj  
Sandauer Artur  
Sawaniewska-Mochowa Zofia  
Sierakowski Zygmunt  
Sławski Franciszek  
Starnawski Jerzy  
Szymczak Mieczysław  
Tomaszewicz Walerian  
Trentowski Bronisław  
Urbańczyk Stanisław  
Wyka Marta  
Zawada Andrzej  
Zdanowicz Aleksander